

SZÓSZÉK – ÚRASZTALA – SZERTARTÁSOK

Pap Mária

Január 13-a, a vallásszabadság ünnepe¹

„(...) hanem úgy ajánljuk magunkat mindenben, mint Isten szolgálói: sok tűrésben, nyomorúságban, szükségben, szorongattatásban, (...) az igazság igéjével, Isten erejével, az igazság jobb és bal felől való fegyvereivel, dicsőségben és gyalázatban, rossz hírben és jó hírben, mint ámitók és igazak, mint ismeretlenek és jól ismertek, mint halálra váltak, és íme, élők, mint megfenyítettek és meg nem öltetek, mint szomorkodók, de mindig örvendezők, mint szegények, de sokakat gazdagítók, mint akiknek nincsen semmijük, és akiké mégis minden.” (2Kor 6,4.7–10)

Ünneplő gyülekezet, Kedves Testvéreim!

A mai nap a vallásszabadság kihirdetésének 444-ik évfordulóját gyűltünk össze ünnepelni, tisztelni azok munkája és áldozata előtt, akik az ember belső és külső szabadságát egyaránt fontosnak tartották.

Minden ünneplés lényege a visszatekintés és számvetés – vissza az alaphoz, az első, eredendő cselekedethez; ugyanakkor számvetés, hogy az egyén és közösség annak az eredeti alapnak, cselekedetnek a fényében hogyan alakult, változott, fejlődött vagy satnyult el.

A felolvasott bibliai versekben Pál apostol szolgálatáról vall, annak látható és a mindennapokban megtapasztalt nyomorúságairól, de ugyanakkor beszél szolgálatának eljövendő dicsőségéről is. Ajánlja magát, mint Isten szolgáját, aki az igazság igéjét hirdetve, Isten erejével minden nehézséggel képes szembeszállni.

¹ Elhangzott 2012. január 13-án, a vallásszabadság kihirdetésének 444. évfordulója alkalmával szervezett kolozsvári megemlékezésen.

Beszél a saját és a kora keresztény közösségeinek látható nehézségeiről, a külvilág ellenségeskedéséről és az üldöztetésekről, de ugyanakkor a láthatatlan, belső bizonyosságról és hitről, mely győzedelmeskedik mindenekfelett; a látható és láthatatlan világról, melyek szüntelen befolyásolták, alakították egymást nemcsak Pál és a korai kereszténység, de a mindenkori egyház és ember életében is.

Számomra 1568. január 13-a két valóságról szól, melyek elválaszthatatlanok egymástól: egy láthatatlanról, megfoghatatlanról – a vallásszabadság törvénye – és egy nagyon is láthatóról – az Erdélyi Unitárius Egyház, melynek magalakulását ehhez az eseményhez kapcsoljuk.

Az elsőről sokan és sokszor azt gondolták, gondolják, hogy illúzió, kémia, a másodiknak a valóságvolta azonban megkérdőjelezhetetlen. Kérdés az, hogy lehet-e egyházat építeni egy illúzióra? Lehet-e egyházat építeni a szabadságra, a türelemre, a másság elfogadására és tiszteletére? S ha lehet, milyen az?

Ha a vallásszabadság illúzió, akkor annak a nagy illúzió részese, amit úgy hívunk, hogy szabadság, amelyre nemcsak egy intézmény, de minden emberi közösség épül. A történelem az embernek, az egyes közösségeknek a szabadságért folytatott – legtöbbször véres – küzdelmeinek krónikája. Küzdelmek, melyekben a szabadságvágy mindig konkrét célokat fogalmazott meg, és mindig a „valamitől/valakitől” való szabadságot ígérte.

Az emberek harcoltak már törzsfőnök, király, császár, despota ellen, harcoltak saját vagy idegen elnyomókkal, abban a hitben, hogy a szabadságot elérni csak az ellenfelet legázolva, megsemmisítve, rajta túllépve lehet. Az emberek harcoltak javaikért, megélhetésükért, családjukért, nemzetükért, vallásukért, harcoltak egymással és a külső világgal, és tették és teszik mindezt a szabadság nevében. A szabadságért folytatott küzdelmeket megörökítették ódák és versek, színdarabok és zeneművek, nekünk pedig azt tanították, hogy a szabadságért el-esni drága áldozat, a harc elől menekülő pedig sötét áruló. Minden nemzet önazonosságának alapvető pillére a szabadságáért folytatott harc, és ennek a harcnak az értékéből mit sem von le az, ha sikertelen maradt. Mert előbb vagy utóbb minden szabadságharc elbukik – még a győztesek is –, mert a megfogalmazott célok mindig külső körülményektől függenek, s a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméje csak papíron marad, amíg minden emberi szívben meg nem születik.

Ha a szabadság eszméje ilyen illúzió, mely fele mindig törekedünk, de soha nem tudjuk elérni, miért lenne ez másként a vallásszabadsággal? Illúzió csak, melyet megfogalmaztak őseink, törvénybe iktattak, hogy egyházi főlíániok és történelemlapok lapjain porosodjon?

Ha a mindenkori ember nem elég felnőtt, hogy a külső világban érvényesíteni tudja szabadságát, mennyire képes ezt vajon ama belső világban megtenni?

A megnyert, elveszített, ellopott, elirányított szabadságharcoknak az eredménye egy-egy nép vagy nemzet születése, a vallásszabadságé Erdély földjén az unitárius egyház születése, a bevett felekezetek – többé-kevésbé – békés együttélése, míg a nagyvilágban a vallásszabadság az emberi jogok elidegeníthetetlen része lett. Az igaz, hogy közben évszázadok teltek el, míg a tordai országgyűlés igazságát mások is felismerték. Időnek kellett eltelnie, hogy az emberiség rájöjjön arra, hogy az ember belső szabadsága és a külső világ alakulása elválaszthatatlanok egymástól, hogy a láthatatlannak és sokszor felfoghatatlannak mekkora befolyása van a láthatókra.

Illúzió hát a szabadság és ezen belül a vallásszabadság eszménye? Az, de csak addig az, amíg papíron marad, amíg a gondolatok, eszmények, vágyak, remények szintjén él. Mihelyt kerül bátor ember vagy közösség, amely életre keltse, harcoljon és áldozzon érte: valósággá válik. De ehhez nem elég a külső világban áhított szabadság vágya, kell az ember belső szabadsága is, mert az igazi emberi élethez a kettő egyensúlya szükséges.

Érdekes, hogy a korai egyház a külső elnyomás következtében eredetileg a hangsúlyt a hívő ember belső szabadságára fektette, mintegy függetlenül őt a külvilág kötöttségeitől. Aztán eljött az az idő, amikor a politikai és az egyházi hatalom összefonódott, amikor a keresztény ember elnyerte a külső szabadságot, de elveszítette a belsőt. Kevesen voltak, akik ezt érzékelték és megfogalmazták. Nem is volt szerencsés ezt hirdetni, hiszen a középkor megújulási mozgalmi mind véres kudarcba fulladtak. El kellett jönnie a reformációnak, hogy ez az elveszett egyensúly valamelyest helyreálljon. Ezt a törékeny belső szabadságot volt hivatott a vallásszabadság törvénye megtartani, ha – ahogy a kritikaink fogalmaznak – csak részlegesen is. Hogy a törvény születése történelmi kényszerűség vagy emberi ihletettség, arról lehetne vitatkozni, de felesleges. Abban a korban ez a törvény egyfajta forradalom a lélek világában, mely az ember belső, lelkiismereti szabadságának biztosításával próbálja alakítani a külső szabadságot.

A vallásszabadság törvénye nem a szabadság valamitől, hanem a szabadság valamire elvén működik. Az a szabadság és bátorság, mellyel életre hívhatunk valamit, ami addig nem létezett, és nem valaki ellenében, nem a másikat elnyomva, legázolva, hanem saját utunkat követve, de a más szabadságát tiszteletben tartva.

Hogy az eszmény világából a valóság talajára lépni nem könnyű, néha szinte lehetetlen, annak bizonyosága egyházunk történelme és az erdélyi közösség életében betöltött szerepe. Ahogy az apostol írja: volt részünk dicsőségben és gyalá-

zatban, rossz hírben és jó hírben, megfenyítésben és elnyomásban, sokszor nem volt semmink, és mégis hittük, hogy mienk minden: a lélek és értelem szabad szárnyalása a hit dolgaiban, és e hit megélése a mindennapokban.

A vallásszabadság törvénye úgy ment át az unitárius köztudatba, mint az egyházunk menedéke, mely nélkül elvesztünk volna a történelem viharában, de én ma azt mondom, hogy nem a törvény betűje tartott meg bennünket, hanem a lélek szabadsága, nem az elvont betű, hanem azok a hús-vér emberek Erdély földjén, akik élni tudtak ezzel a szabadsággal.

Mert, mint minden szabadságot, így a vallásszabadságot is csak részben fenyegette és fenyegeti a külső hatalom, az igazi veszély a belső gyengeség. Látjuk a körülöttünk levő világ, a népek és kisebbségek jogaiért folytatott küzdelmeknél, hogy a kivívott szabadsággal sokszor nem tudunk mit kezdeni. A lángoló, harcoló, álmodó lelkek helyét átveszi a mindennapokba belesimuló, az adott helyzetet elfogadó és kihasználó, önmagával megbékélt középszerűség. Vergilius ezt így fogalmazza meg: „facilis descensus Averni”, azaz könnyen megy a zuhanás. Könnyen, mert a mai világban egyéni és intézményes szabadságunkat nem kard vagy golyó fenyegeti, hanem gyengeségeink, megalkuvásaink, meghátrálásaink sorozata. És ha ehhez még hozzátesszük örökségünk súlyát és annak felelősségét, nem csoda, hogy sokan még a szabadságukat is odaadnák, csak szabaduljanak. Szép és nemes dolog az emlékezés és a büszkeség, hogy „milyen nagyok voltunk egyszer”, de ott van a másik oldal is, a kényelmetlen kérdés, hogy milyenek vagyunk ma?

1568. január 13-án az erdélyi rendek kimondták a vallásszabadság törvényét, és az eltelt időben a politikai hatalom még sokszor mondotta ki, adta írásba, de a betűtől a lélekig az út ugyanaz maradt, és ezen mind kevesebben akarnak járni. Minden törvénynek csak annyi értelme és értéke van, amennyire élő és ható valósággá tud válni az ember, a közösség életében. Ez pedig nem a törvényhozótól függ, hanem az embertől és a közösségtől.

A mai ünneplés nagy kérdése tehát az, hogy a lélek szabadságának törvénye élő valóság-e a mi és egyházunk életében? Megvan-e a belső szabadság fénye az unitárius ember lelkében, az unitárius egyház mindennapjaiban és igehirdetésében, mellyel bátran ki tudunk állni a világ elé? Merjük-e ajánlani magunkat, mint Pál apostol, hogy Isten szolgálóiként, egy közösség tagjaiként az igazság fegyverével, a szabadság erejével kívánjuk őseink örökségét megtartani, gyarapítani, és a jelenben Istent és embert szolgálni?

Sürgető e kérdés és az arra adott válasz, hiszen a mi világunk sokszor állítja ellentétbe az egyén és a közösség szabadságát, elválasztva és szembeállítva a bel-

ső és külső szabadságot, mint amelyek csak egymás ellenében tudnak teljessé válni.

Én hiszem azt, hogy a kettő csak egymás mellett, egymást kiegészítve és táplálva tud alapja lenni egy teljes emberi életnek, mint ahogy egyén és közösség is az egymásra találásban tudja elérni a kiteljesedést. Külső és belső szabadságunkat Isten és ember dolgaiban szüntelenül óvnunk és erősítenünk kell, együtt, közösen a felismert igazság és felelősségvállalás fényében.

A szabadság, a vallásszabadság soha nem csak egyéni vagy csak közösségi kérdés, hanem Isten gyermekének és az Isten és az emberek ügyének szolgálatát felvállaló intézmények közös munkája. Ehhez a munkához azonban fel kell nőni, a hit és a cselekedetek bátorságával, a jézusi evangélium hirdetésével és a szolgálat felelősségével.

Legyünk hát büszkék a vallásszabadság törvényére, legyünk méltóak elődeink bátorságára és hitére, de ne csak emlékezzünk, hanem dolgozzunk azon, hogy láthatatlan, de örökkévaló értékeink, egyházunk hivatása és szolgálata a mi hitünk és cselekedetünk által is nyilvánvalóvá legyen.

Legyünk a szabadság gyermekei, a lélek gyermekei, hogy élő valósággá váljon a jézusi tanítványságunk Isten és emberek előtt, hogy egyházunk jelene és szolgálata méltó legyen a gyökereinkhez.

Ámen.